

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано рівень виробництва та споживання населенням України продуктів харчування.

Постановка проблеми. Становлення ринкових відносин в апк україни й формування продовольчих ринків відповідних територіальних рівнів є законо-мірним етапом розвитку суспільства, що безпосередньо пов'язаний з розвитком географічного поділу праці та наявністю товарного виробництва. Потреби нарощування обсягів агропродовольчого виробництва, підвищення його конкурентоспроможності, що склалися в умовах становлення ринкових відносин, вимагають удосконалення територіальної організації продовольчого ринку, створення ефективної моделі його функціонування.

Вагомий внесок у дослідження продовольчих ринків, динаміки їх розвитку, структури та організації зробили вчені економіко-географи та економісти України: Г.В. Балабанов, Б.М. Данилишин, Т.М. Лозинська [2], Л.В. Мельник [3], С.П. Запотоцький [1], М.Д. Пістун, П.Т. Саблук та ряд інших.

Формулювання мети. Метою роботи є вивчення теоретико-методологічних засад територіальної організації і розвитку продовольчого ринку України та обґрунтування практичних рекомендацій з його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Продовольчий ринок є територіальним виробничо-розподільчо-споживжим утворенням із забезпеченням населення продовольством та міжрегіонального обміну ним. Він об'єднує взаємодіючі підсистеми з виробництва сировини, переробки, зберігання, транспортування, реалізації та споживання продовольчої продукції.

На формування продовольчого ринку найбільший вплив мають п'ять основних груп чинників: природно-географічні, суспільно-географічні, економічні, екологічні та управлінські.

Головною ознакою ефективності і високого рівня розвитку продовольчого ринку є забезпечення споживчого попиту населення країни у продуктах харчування відповідно до фізіологічних норм, формування експортного потенціалу цих товарів при раціональному використанні природних ресурсів.

Сучасний стан продовольчого ринку України тісно пов'язаний зі станом сільського господарства. Стан агропродовольчого ринку України на початок 2011 р. (табл. 1) дає змогу забезпечити фактичне споживання основних продовольчих товарів (виняток становлять м'ясо, плоди, ягоди, виноград та цукор) за

рахунок власного виробництва. Безумовно, частина виробленої продукції сільського господарства та продуктів її переробки спрямовуються на експорт, але ці ресурси у разі необхідності завжди можна переорієнтувати на внутрішній ринок.

У 2011 р. в Україні на одну особу було вироблено 103 кг зерна на місяць (1236 кг на рік), що цілком забезпечило не лише внутрішню потребу у хлібобулочних виробах, концентрованих кормах для тваринництва та насінні, але й дало змогу створити суттєвий експортний потенціал. Зерно, насіння соняшнику, рафінована й нерафінована соняшникова олія є основними продуктами аграрного експорту.

Таблиця 1

**Виробництво (внутрішня пропозиція) та споживання (внутрішній попит) основних продуктів харчування на душу населення в Україні на місяць, кг
(за даними [4])**

Продукти харчування	Раціональні норми	Виробництво	Фактичне споживання	Виробництво у % до	
				раціональної норми	фактичного споживання
м'ясо і м'ясопродукти, кг	6,9	3,7	5,1	56,3	72,5
молоко і молочні продукти, кг	31,7	20,5	19,1	64,7	107,3
яйця, шт.	24	31	20	129,2	155
хліб і хлібні продукти, кг	8,4	9,9	9,3	117,8	106,4
цукор, кг	3,2	2,8	3,0	87,5	93,3
олія та інші рослинні жири, кг	1,1	3,3	1,8	300	183,3
картопля, кг	10,3	34	7,6	330,1	447,4
овочі та баштанні, кг	13,4	14,7	9,5	109,7	154,7
фрукти, ягоди, горіхи, виноград, кг	7,5	3,2	3,7	42,7	86,5

Аналізуючи таблицю, слід відзначити, що виробництво м'яса і м'ясопродуктів в Україні на 27,5% відстає від фактичного споживання і на 43,7% від раціональних норм. Схожа ситуація з фруктами, ягодами, горіхами та виноградом, виробництво яких на 13,5% менше фактичного і на 57,3% менше раціонального споживання. Це є головною причиною імпорту вказаних продуктів до України.

У 2010 р., порівняно з 2000 р., зросло фактичне споживання м'яса, риби і рибопродуктів, фруктів, ягід, горіхів, винограду. Незначно зменшилося споживання хліба, картоплі і цукру. Таким чином, можна відзначити, що фактичне споживання українцями основних продуктів харчування є ще далеким від раціонального, але поступово наближається до нього (табл. 2).

Говорячи про м'ясо – продукт, за споживанням якого йде найбільше відставання від раціональних норм, слід також проаналізувати співвідношення між його виробництвом і фактичним споживанням за регіонами у 2010 р.. Виявля-

ється, що це співвідношення є дуже низьким у Донецькій, Луганській, Одеській областях, які забезпечують власні потреби у м'ясі менше, ніж на 36%. Житомирська, Вінницька, Миколаївська, Чернігівська, Сумська, Полтавська, Харківська та Запорізька області також мають низький показник 36-60,9%. Середній рівень (61-85,9%) демонструють 6 областей України: Закарпатська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Київська та Херсонська. Для Львівської, Кіровоградської та Дніпропетровської областей характерний показник вище середнього (86-99,9%). І лише Волинська, Івано-Франківська, Чернівецька та Черкаська області повністю можуть забезпечити фактичне споживання за рахунок внутрішньорегіонального виробництва.

Тобто більшість регіонів України не забезпечують такий рівень виробництва м'яса, який би задовольняв фактичне споживання, вже не говорячи про рівень раціонального.

Таблиця 2

Споживання продуктів харчування у домогосподарствах (у перерахунку у первинний продукт) у середньому за місяць у розрахунку на одну особу (за даними [4])

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
- м'ясо і м'якопродукти, кг	3,7	3,3	2,8	3,3	3,9	4,0	4,4	4,7	5,1	5,1	4,8	5,1
- молоко і молочні продукти, кг	18,7	17,1	17,3	18,8	19,1	20,2	21,7	22,3	22,1	22,6	19,8	19,1
- яйця, шт.	19	18	16	17	17	18	21	19	20	20	20	20
- риба і рибопродукти, кг	1,3	1,3	1,4	1,4	1,4	1,6	1,8	1,9	1,9	2,1	1,8	1,8
- цукор, кг	2,7	3,5	3,3	3,1	3,2	3,6	3,6	3,2	3,2	3,4	3,2	3,0
- олія та інші рослинні жири, кг	1,5	1,8	2,0	2,0	2,0	1,9	1,9	1,7	1,7	1,8	1,9	1,8
- картопля, кг	10,2	10,4	11,1	10,3	9,9	10,1	9,6	8,7	8,3	8,4	8,0	7,6
- овочі та баштанні, кг	10,0	9,5	9,0	9,5	9,0	8,7	9,1	9,4	8,7	9,3	10,1	9,5
- фрукти, ягоди, горіхи, виноград, кг	2,0	2,5	2,2	2,4	2,5	2,7	3,1	3,0	3,6	3,7	3,6	3,7
- хліб і хлібні продукти, кг	9,1	10,7	10,7	10,7	10,3	10,4	10,3	9,8	9,6	9,6	9,3	9,3

Ситуація з виробництвом і фактичним споживанням молока є дещо кращою. Так, лише Кіровоградська та Донецька області мають показник нижче 41%; показник Київської, Луганської і Дніпропетровської областей знаходиться у межах 41-60,9%. Середній рівень (61-80,9%) мають Харківська, Запорізька, Одеська області та АРК. Львівська область демонструє показник вище середнього (93,9%). Решта п'ятнадцять областей повністю забезпечують власне споживання і мають потужний експортний потенціал.

Висновки. Загальносвітові та національні тенденції розвитку продовольчих ринків обумовлюють необхідність прискорення процесів реформування аграр-

ного сектору України, цілеспрямованих заходів державної політики, спрямованих на стабільність власного продовольчого ринку та використання потенційних вигод від зростання присутності України на світових ринках продовольства. З цією метою необхідно здійснити низку заходів, а саме: забезпечити ефективність внутрішнього ринку за рахунок раціональної територіальної організації виробництва; сприяти підвищенню ефективності та конкурентоспроможності агропромисловництва, захисту інтересів вітчизняних товаровиробників на зовнішніх ринках; забезпечити цільове спрямування коштів від продажу сільгосппродукції на розвиток аграрного сектору економіки; активізувати інвестиційну діяльність у сільськогосподарському виробництві; оновити матеріально-технічну базу аграрних підприємств; реформувати земельні відносини; підвищувати якість продуктів харчування і забезпечувати їх відповідність міжнародним стандартам; здійснювати охорону земель.

Література

1. Запотоцький С. П. Територіальна організація продовольчого ринку Черкаської області: автореф. дис. ... канд. геогр. наук: 11.00.02 «Економічна та соціальна географія» / С. П. Запотоцький. – Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2002. – 42 с. 2. Лозинська Т. М. Стан і перспективи розвитку продовольчого ринку України: методологічний аспект [Електронний ресурс] / Т. М. Лозинська. – Полтавська державна аграрна академія. – Режим доступу: http://www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr/ep/2010_3/files/DU310_20.pdf 3. Мельник Л. В. Регіональний продовольчий ринок Хмельницької області : автореф. дис. ... канд. геогр. наук спец. 11.00.02 «Економічна та соціальна географія» / Л. В. Мельник. – К., 2010. – 18 с. 4. Сайт державної служби статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Summary

O.V. Khlusova. Social and Geographical Features of Ukrainian Food Market.

It was analyzed the level of production and using of food products by inhabitants in Ukraine.

УДК 911.3 (477.52)

I.I. Головач

ТЕРИТОРІАЛЬНА СТРУКТУРА ЗАКЛАДІВ СИСТЕМИ ОСВІТИ В СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ

У статті досліджено територіальну структуру закладів освіти (дошкільної, шкільної, професійно-технічної та вищої) шляхом використання методу районування, розрахунку індексів локалізації та територіальної концентрації. У відповідності до інтегральних показників територіального розміщення системи закладів освіти в Сумській області було здійснено поділ адміністративних районів на типи. Для професійно-технічної та вищої освіти було виділено райони з оптимальним розташуванням закладів освіти.

Актуальність теми. Зниження якості освіти в Україні визнано актуальною проблемою у сфері людського розвитку. У зв'язку з цим виникає потреба в